

PULA 72.

FILM KOJI JE IZGUBIO VEZU SA ŽIVOTOM

Od ovogodišnje Pule prošlo je više od dva meseca. To je prilično dug vremenski period i od mnogih strasti koje su se onda razbuktale, ostalo je vrlo malo, možemo čak reći da je ova Pula već pomalo pala u zaborav. Posle ovogodišnjeg festivala pisano je i govoreno više nego i o jednom prethodnom. Teško je naći aspekt sa kojeg ovogodišnja Pula nije sagledana (sociološki, društveni, politički, ekonomski, moralni). Svi mogući zvani i nezvani trudili su se da dosegnu samu suštinu, da nam objasne šta se to u našem filmu događa. Bilo je, po starom dobrom običaju, dosta napadanja, optuživanja, prebacivanja, pa čak i vređanja. Mnogo se govorilo o večno aktuelnoj temi, koja se, čini se, rodila zajedno sa našim filmom — krizi domaćeg filma. Po nekima je, dakle, taj naš film odmah nakon svog nastanka zapao u krizu koja evo i do danas traje. Ako je to stvarno tako onda tom istom filmu treba odati duboko poštovanje što i pored toga još uvek postoji.

Druga, isto tako uvek prisutna tema bio je žiri, mada moramo priznati ove godine on je to i zaslužio — na žalost, u negativnom smislu. Međutim, čini se, da je nedovoljno govoreno o suštini koja festival čini — filmu i njegovim umetničkim kvalitetima.

Kada na kraju sagledamo sve do sada rečeno o ovogodišnjoj Puli, možemo slobodno reći da je došlo do jasnog razdvajanja i sukoba gledišta pri vrednovanju pojedinih filmova. Ako bi malo kompleksnije sagledali ovu pojavu primetili bismo da se radi o dva potpuno različita senzibiliteta i shvatanja filma, koja su, čini se, na žalost proizišla iz generacijskog sukoba. Danas se ovaj pojam već banalizovao, jer se mnoge pojave i sukobi koji nemaju mnogo veze sa njim najčešće tako objašnjavaju, i utoliko smo bili obazriviji u njegovom korišćenju. Međutim, ako se neki filmovi nazivaju: amaterski, diletantski, egzibicionistički, kino-klubaški, a njihovi autori samozvani »avangardisti«, i ako se zna da se to odnosi, gotovo isključivo, na mlade autore, a da su im ove »komplimente« uputili uglavnom stvaraoči sta-

---

rije generacije, onda, ma koliko nam pojam *sukob generacija* bio mrzak, moramo da ga upotrebimo.

Ovaj sukob, naravno, nije samo uslovljen godištem autora, već i načinom na koji se filmu prilazi. Postoji jedan, na žalost mali broj autora koji film shvata isključivo kao umetničko delo. Ti autori filmom izražavaju svoju uznemirenost i uznemirenost sveta oko sebe. Oni se strasno njime bave pokušavajući da deo svojih zapažanja i nemira prenesu na gledaoce.

Većina ostalih autora prilazi filmu uglavnom kao biznisu računajući na dobit i uspeh kod najšire publike. Oni su u zabludi da imaju siguran recept za ovakav film: malo akcije, malo nasilja, malo ljubavne drame, seksa i, stvar je gotova. Na taj način, oni umesto da razvijaju, još više srozavaju ukus publike. Sva sreća što je publika u Areni ove godine imala dosta dobar kriterijum, tako da su ovi filmovi, koji su, bar se tako mislilo, pravljeni po ukusu publike, kod nje loše prošli. Možemo slobodno reći da je ove godine tzv. komercijalni i konfekcijski film preplavio Pulu. Mnogi autori su u temama iz NOB-a pronašli pogodno tle za njegovo širenje. Tako se stvorio jedan novi vid filma u kome NOR služi samo kao zanimljiv milje, u kome se odigravaju raznovrsne »uzbudljive« akcione drame pune nasilja i brutalnosti koji postaju sami sebi cilj. Takvi filmovi imaju malo veze sa NOB-om, iako njihovi autori uvek insistiraju na tome da je film pravljen na osnovu istinitog događaja, misleći da je to dovoljno opravdanje za snimanje takvih filmova. Na žalost, dalek je put od istinitog događaja do istinitog filma. Izgleda da je naš partizan na dobrom putu da se komercijalizuje i postane momak koji baš nema mnogo u glavi, ali je zato brz na puški i mitraljezu. On će uskoro postati sličan svom kolegi — italijanskom kauboju. Nismo baš sigurni da nam treba ovakav junak i ovakav film.

Zabrinjavajuće je što i neki naši eminentni filmski stvaraoci plediraju za taj tzv. komercijalni film. Njima se čak čini da se oni kod nas ne prave dovoljno i da ne mogu da se prave. Evo šta o tome kaže Fadil Hadžić: »...Kod nas se autori više ne usude snimiti profesionalnu kriminalističku ili ljubavnu priču, kakvih Francuzi snime tridesetak godišnje, jer znaju da će istog časa biti označeni kao proizvođači »novinske reportaže«, »feljtona« ili »akcioni strip-režiseri«. Bilo bi divno da su naši autori tako plašljivi i stidljivi, kako Hadžić kaže, jer bi onda bili pošteđeni čak od 80% nepotrebnih i bezvrednih filmova godišnje.

Drugo je pitanje koliko nam je takav film potreban, koliko je on stvarno komercijalan, a naročito koliko je to naš film.

Zašto praviti nešto što drugi prave već pola veka, razumljivo sa mnogo više rutine i umešnosti. Ovakav naš film u jakoj međunarodnoj konkurenciji sigurno se neće dobro prodati, a pitanje je da li će on moći da izdrži konkurenciju mnogo boljih stranih filmova i na domaćem tržištu. Međutim, najbitnija činjenica je da taj film, makar i vrlo dobro napravljen, ostaje tuđi surogat koji sa nama, a samim tim i našim filmom nema nikakve veze. Da su Česi, a sada Mađari pravili naučno-fantastične i vestern filmove sigurno je da se nikad ne bi rodio češki i mađarski film. On je ovim kinematografijama doneo ne samo velika međunarodna priznanja na umetničkom planu, već se pokazao vrlo komercijalan i unosan. Ne treba biti mnogo pronicljiv i videti u čemu leži uspeh ovih kinematografija. To su filmovi u kojima se jasno oseća mentalitet i duh nacije u kojoj su stvoreni, što ovim filmovima obezbeđuje izuzetnu specifičnost i zanimljivost koja je doprinela njihovoj popularnosti u svetu. Sigurno je da danas sve značajnije kinematografije imaju tu osobenost. Ova očigledna činjenica izgleda da još nije jasna našim autorima.

Treba se truditi da što više budemo svoji. Tema i inspiracija u našem svakidašnjem životu ima bezbroj. Mi važno za dosta zanimljiv i vispren narod, na žalost po našim filmovima ispadamo dosta bezlična i jadna masa.

Postojala je na festivalu i malobrojna grupa autora (Babić, Čengić, Radić, Karanović, Radivojević) koja je na putu da stvori i afirmiše taj novi, pravi jugoslovenski film. Ali upravo oni i njihovi filmovi proglašeni su od jednog broja autora za lažno-avangardne i amaterske. Ako bi se još za Radivojevićev film moglo reći da je avangardan, naravno nikako lažno, jer on sa velikim žarom i strašću pokušava da stvori jedan nov filmski prostor i vreme, filmovi ostalih autora teško bi mogli da se uvrste u ovu grupu. Uopšte, pojam avangardan mnogima još nije potpuno jasan, ali ovo nije ni mesto, ni vreme da se o tome polemise. Ostaje činjenica da kod nas avangardan sve više znači loš, nepotreban, ekscentričan — što je zabrinjavajuće.

Druga primedba upućena ovim filmovima bila je da su amaterski. Od pomenutih pet autora jedino je Čengić imao relativno normalne uslove za rad. Ostali autori radili su svoje filmove pod krajnje nepovoljnim okolnostima. Radivojević počinje da snima film sa nekoliko

miliona gotovog novca i završava ga za manje od deset dana. Radićev kompletan film ne košta više od deset miliona. Karanović, Babić i Radić zbog nedovoljnih sredstava snimaju svoje filmove na 16 mm a kasnije ih prebacuju na 35 mm-sku traku. Sigurni smo da ni jedan od autora koji ih napadaju ne bi snimali film pod ovakvim okolnostima. Međutim kad je film jednom gotov nikog više ne interesuje pod kakvim uslovima je on pravljen i koliko su ustupaka autori morali da prave da bi film uopšte bio snimljen. I pored toga, ovi autori nemaju razloga da crvene, njihovi filmovi spadaju u ono najbolje što smo ove godine videli u Puli. Ako u tim filmovima i ima nečeg amaterskog, to se može odnositi samo na čisto tehničku stranu filma što je opet proizišlo iz pomanjkanja materijalnih sredstava (prebacivanje slike sa 16 na 35 mm gde se gubi na kvalitetu, nedovoljna rasveta itd.).

Ne možemo a da se i ovom prilikom ne setimo naših grandomanskih projekata (Neretva, Sutjeska), gde su utrošena tolika sredstva da bi od njih moglo da se snimi sigurno stotinak skromnijih filmova. Za ovako skupe projekte sredstva više nemaju ni Amerikanci, naravno mi imamo.

U ovogodišnjoj razjedinjenoj Puli ipak su se u jednom svi složili — bilo je to pitanje žirija. Od kako žiri postoji uvek je bilo nezadovoljnih i onih koji su ga napadali. Ipak, ovako jednoglasno optuživanje žirija odavno kod nas nije zabeleženo.

Ovom opštem napadu moraćemo i mi da se pridružimo jer su stvarno neuhvatljivi i ne-shvatljivi putevi kojim je ovogodišnji žiri dolazio do svojih odluka. Mi donekle shvatamo da jedan žiri koji je pretežno sastavljen od nefilmskih ljudi može da ostane slep za neke umetničke kvalitete filmova „Breme“, „Slike iz života udarnika“, „Živa istina“. Međutim, nemoguće je shvatiti da žiri čiji predsednik kaže: „U celokupnoj ovogodišnjoj produkciji viđenoj u Puli nije dodirnuta nijedna važnija odrednica našeg života danas“, ova tri filma ne uvrsti u glavni program. Ne treba biti ni filmski čovek, ni naročito pronicljiv pa odmah videti da su jedina tri filma koja se istinski i sa žarom bave konkretnim današnjim životom i njegovim problemima upravo filmovi ove trojice autora.

Babićev film BREME govori o danas akutnom problemu napuštanja sela i njegovom laganom odumiranju. Međutim, on govori i mnogo više od toga — on pokušava da dokuči i otkri-

je psihologiju ljudi koji žive u velikim nizijama (severna Vojvodina). Ljudi koji tu ogromnu ravnicu što pritiska kao breme, uvek i svuda nose u sebi, koji iz nje ne mogu da pobegnu. To je film izuzetne atmosfere, istančane psihologije sa nekoliko maestralnih scena (scena sa starcem i bičem, mladićem koji vozi motor po ravnici, mladićem i devojkom u njevoj kući). Kad se glavni junak, koji živi u gradu ali je još uvek čvrsto vezan za ravnicu i selo, koji hoće da ode u Nemačku ali ne može da se odlepi od te ogromne ravnice, na kraju filma ubija — žiriju to smeta. „Kraj je upropašćen raspletom”, kaže dr Šuvar. Koliko ova primedba nije na mestu, još jasnije je ako se zna da je u ovom delu naše zemlje broj samoubistava vrlo veliki, čime se film između ostalog i bavi.

Film ŽIVA ISTINA Tomislava Radića je u stvari film o životu jedne tridesetogodišnje glumice koja se trudi da obezbedi svoju egzistenciju i pronade mesto u društvu. Radić je pokušao da fiksira nekoliko trenutaka u životu te žene u kojima će se ona kao lik potpuno eksponirati. To je vrlo težak put do filma koji je dao izuzetno istinito i snažno umetničko delo. Tome je mnogo pomogla i Božidarka Frajt koja je ostvarila jednu od najznačajnijih ženskih uloga u našoj kinematografiji. Žiriju je ovaj film bio demodiran, nije pružio ništa novo u filmskom izrazu. Naravno svi oni partizanski filmovi viđeni u zvaničnoj Puli bili su zato revolucionarno novi u tom istom izrazu.

Film Bate Čengića SLIKE IZ ŽIVOTA UDARNIKA govori o životu ljudi koji su nekad u nešto bezuveretno verovali. Koji su toj svojoj veri i ljubavi sve žrtvovali. U znak priznanja društvo ih je proglašavalo za udarnike i postajali su simboli zemlje koja se razvijala. Danas ti ljudi vegetiraju u našem društvu, izgubljeni i zaboravljeni, neuspevši da se prilagode novom vremenu u kome se sistem vrednosti i vrednovanja izmenio. Za žiri je ovaj duboko human i poetičan film koji govori o dečijoj iskrenosti i naivnosti ljudi koji su u nešto bezrezervno verovali, „Idejno negativan film”!?

Ovakav stav žirija donekle objašnjavaju reči predsednika tog skupa dr Šuvara kojima je svaki komentar suvišan: „Osobeno ću dati prednost i slabijem partizanskom filmu, pred filmom koji je tobože avangardan, a nudi prozirne mistifikacije suvremenih tema”. Žiri se svojski držao ovog stava, tako da je zvanična Pula postala stecište loših, ispraznih, neinventivnih, naivnih, a što je najgore — dosadnih

filmova. Tako se moglo desiti da neko ko je gledao filmove samo u Areni, stekne vrlo loš utisak o našoj i tako ne bog zna kako dobroj ovogodišnjoj filmskoj produkciji.

Naravno bilo je tu nekoliko boljih filmova koji su se izgubili u moru loših. Evo te kratke liste.

Počnimo od ovogodišnjeg pobjednika Petrovićevog filma MAESTRO I MARGARITA. To je verovatno najkompletnije delo na ovogodišnjoj Puli. Sve je tu uglavnom na svom mestu, ali je to film koji nas ostavlja hladnim i koji se brzo zaboravlja. Bulgakovljevi roman koji je pun fantastike, fikcije, prepun metafora i simbola Petrović je stišao i da tako kažemo, spustio na zemlju. Zato je film ostao na polovini između fantastike i realnosti. To ovom delu upravo smeta da postane značajno umetničko ostvarenje i zato se o nekoj njegovoj izrazitoj superiornosti u ovogodišnjoj Puli ne može govoriti. VUK SAMOTNJAK Obrada Glušćevića ostaje sigurno najlepší i najčistiji film ovogodišnje produkcije. Film o ljubavi između dečaka i psa, čija je zanatska i tehnička strana dovedena do artizma, delovao je kao divno osveženje u ovogodišnjoj tmurnoj i dosadnoj Puli. To je sigurno jedan od najboljih filmova pravljen o deci — ali ne samo i za decu, u našoj kinematografiji a on će naći svoje mesto i u svetskoj produkciji.

Film KAKO UMRETI Miomira Stamenkovića, prvenac producenta „Kosovo film“, imponuje svojom profesionalnošću, dobrom glumom (Faruh Begoli, Abdurahman Shala), odličnom kamerom (Ljube Petkovski), prirodnošću-osećanjem za meru. Film je jedino na nekim mestima opterećen preteranom literarnošću.

Ovoj listi boljih sigurno pripada i, u našoj kritici dosta napadani i optuživani, film TRAGOV I CRNE DEVOJKE Zdravka Randića. Oni koji su ovom filmu prebacivali preteranu surovost i morbidnost zaboravili su da u filmu ima mnogo više humanog i toplo ljudskog. Ako bi se izbacila sekvenca sa Batom Živojinovićem, koja je možda malo prejaka i koja ovom filmu i smeta, bio bi to vrlo dobar film izuzetne autentičnosti i dobre glume.

Ovde spadaju i već spomenuti filmovi Miše Radivojevića BEZ i Srđana Karanovića DRUŠTVENA IGRA koji su i ako u zvaničnoj konkurenciji prikazani, da tako kažemo, nezvanično u sali. Ovim mladim autorima upravo se to i zamera, što nisu filmove prikazali velikom pulskom auditorijumu, već su kako neki kažu „pravili privatne projekcije za svo-

je prijatelje i kritičare". Autori ovih filmova plašili su se da ih publika u Areni neće potpuno shvatiti i dobro primiti, međutim, trebalo je hrabro izići pred gledaoce pa makar filmovi bili i izviždani. Filmski ljudi su ti koji treba da razviju i unaprede ukus i filmsku kulturu naše publike, koja još uvek nije na zadovoljavajućem nivou. Oni to naravno nikad neće uspeti ako dobra i značajna dela koja se bore za razvijanje i pronalaženje novog filmskog izraza, skrivaju od publike.

Recimo na kraju da je jugoslovenski film potpuno izgubio vezu sa našim savremenim životom. On je postao sve drugo samo ne naš film. Tu leži osnovni uzrok neuspeha ovog filma a ne kako neki misle u pomanjkanju materijalnih sredstava. Čak bi se reklo da smo mi izuzetno bogata kinematografija kad imamo para za tako loše filmove. Para ima dovoljno ali one nisu dobro raspoređene i nisu date pravim ljudima.

Na jednoj strani autori se muče i snimaju dobre filmove i za 10 miliona, a na drugoj strani se bacaju ogromna sredstva na projekte za koje se unapred zna da su loši.

Setimo se i toga, da svake godine iz naših akademija izlazi desetak školovanih filmskih režisera i da sredstva koja zajednica daje za školovanje jednog studenta ubedljivo prelaze sve izdatke potrebne za školovanje studenata na drugim visokim školama. Znači zajednica troši ogromna sredstva za njihovo školovanje, a društvo im, kad završe akademiju, više ne pruža šansu da se dokažu.

Ovogodišnja Pula je pokazala da su našem posustalom filmu neophodni novi mladi ljudi koji će konačno stvoriti taj novi jugoslovenski film. Mi takve ljude imamo, treba im samo pružiti šansu, jer kinematografija koju sada imamo nikom nije potrebna i nikom ne služi na čast.